

OPIJUMSKI RATOVI

Čule, Josip

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:709814>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-27**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

OPIJUMSKI RATVI

JOSIP ČULE

Split, 2020.

ODSJEK POVIJESTI
FILOZOFSKI FAKULTET U SPLITU
EUROPSKA I SVJETSKA POVIJEST 19. STOLJEĆA

OPIJUMSKI RATOVI

Student:

Josip Čule

Mentor:

dr. sc. Josip Vrandečić

Split, rujan, 2020.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. POZADINA	2
2.1. Trgovina s Istokom.....	2
2.2. VAŽNOST TRGOVINE OPIJUMOM	4
3. PRVI OPIJUMSKI RAT	6
3.1. TENZIJE I UZROCI	6
3.2. Tijek rata	9
4. MEĐURAZDOBLJE	14
4.1. “Trgovina otrovom i svinjama”	14
4.2. Taiping pobuna.....	16
5. DRUGI OPIJUMSKI RAT	18
5.1. Uzroci.....	18
5.2. Rat “Strijele”	19
5.3. Posljedice	23
6. ZAKLJUČAK	25
7. LITERATURA	27
7.1. Knjige.....	27
7.2. Znanstveni članci.....	28
SAŽETAK.....	29
ABSTRACT	30

1. UVOD

Anglo-Kineski ratovi, još poznatiji kao Opijumski ratovi, bili su vojni sukobi u razdobljima od 1839. do 1842. i od 1856. do 1860. godine, u kojima su zapadne države, prije svega Velika Britanija, izvezile velike količine opijuma u Kinu. Zahvaljujući tom zapadnom imperijalizmu, Kina je bila prisiljena predati način trgovine, vlast i kulturu pod utjecajem opijuma i sedam godina rata koje su pratili velika ovisnost i manipulacije. Uz te gubitke, u razdoblju između dva rata, Kinu pogađaju brojne pobune među kojima je najpoznatija i najozoglašenija Taiping pobuna. Trajala je od 1850. do 1864. i rezultirala je smrću 20 milijuna ljudi. Jedan od uzroka pobuna, uz nezadovoljstvo vladavine Qinga i masovne gladi, se također može naći u nepovoljnim sporazumima nastalim nakon Prvog opijumskog rata. Može se reći da Opijumski ratovi označavaju početak moderne kineske povijesti jer su, osim osnutka danas velikih gradova poput Hong Konga i Šangaja, pokretači niza događaja koji su na kraju doveli i do samog pada kineskog Nebeskog Carstva 1911.

U ovome radu ću prikazati glavne aspekte anglo-kineske trgovine, Opijumskih ratova, međurazoblja i pobune Taiping, njihove pozadine, uzroke, povode te posljedice na kraju. Rad se temelji na radovima i knjigama brojnih stručnih autora i poznavatelja moderne kineske povijesti. Cilj ovoga rada je upoznati i približiti čitatelju jednog od mnogih, zanimljivih, no nažalost teških i dosta nepoznatih nama događaja kineske povijesti, koja u susretu s zapadnim silama, ulazi u novo razdoblje.

2. POZADINA

2.1. Trgovina s Istokom

Tijekom 17. stoljeća, stabilnost kineske politike i trgovine bila je ugrožena pobunama te eventualnim padom dinastije Ming i usponom dinastije Qing. Međutim, do sredine 17. stoljeća, dinastija Qing je uspješno uklonila sve pretendante prijestolja te je počela učvršćivati svoju političku vlast nad Srednjim Kraljevstvom.¹ Upravo u tom razdoblju se javljaju prvi trgovački susreti Britanske Istočnoindijske Kompanije s Indijom i Dalekim Istokom. Kraljica Elizabeta je još 1600. godine dodijelila Kompaniji monopol nad trgovinom Indije i Dalekim Istokom koji će trajati stoljećima. Poput Nizozemske Istočnoindijske Kompanije, to je bila nacionalna tvrtka posvećena prvenstveno azijskoj trgovini.²

U početku vladavine Qinga, politika vanjske trgovine nije vrijedila jednako za sve. Dok su trgovci poput Nizozemaca i Portugalaca tražili istinske diplomatske odnose, britanski su se trgovci u ranoj vladavini Qinga oslanjali na neformalnu trgovinu i ta neformalnost je njihov trgovinski potencijal. Odnosno, Nizozemci i Portugalci su dobili status tzv. "obveznika." To je značilo da se od ostalih nekineskih naroda koji su djelovali u Kini očekuje da formalno priznaju kinesku političku i kulturnu superiornost. Oni izražavaju pokornost kineskom caru ne samo jezikom diplomatskih dokumenata, već i svojim postupcima, na primjer, kad su u prisustvu cara morali napraviti obredno klečanje poznato kao *kowtow*. Zauzvrat, zemljama sa statusom "obveznika" bilo je dopušteno sudjelovati u kontroliranoj količini trgovine s Kinom.

S druge strane, britanski trgovci nisu tražili nikakve formalne odnose s Qing. Stoga im je bilo dopušteno slobodno trgovati u obalnim gradovima Zhoushan, Xiamen i Kantonu. Na kraju se trgovina normalizirala kada je 1680. godine dinastija Qing ukinula sva obalna ograničenja trgovine i otvorila trgovinu stranim trgovcima u odabranim lučkim gradovima.³

¹ *zhongguo* – Kineska riječ za "Kinu" se prevodi kao Srednje Kraljevstvo.

² Perdue, Peter C., *Rise & Fall of the Canton Trade System I – China in the World (1700-1860s)*, 2009. str. 5.

³ Karsh, Jason A., *The Root of the Opium War: Mismanagement in the Aftermath of the British East India Company's Loss of its Monopoly in 1834*, 2008., str. 4–5.

Tijekom vladavine cara Yongzhenga (1722.–1735.), politika prema vanjskoj trgovini postajala je sve ograničenija. Kineski trgovci u Kantonu preuzeli su na sebe povećanje profitabilnosti te veći nadzor nad trgovinom formirajući trgovački ceh nazvan Cohong. Potom je 1754. vlada Qing naredila Cohong trgovcima da preuzmu potpunu odgovornost za ponašanje stranih trgovaca i plaćanje provizija kineskoj vladi, uspostavljajući tako monopol u Kantonu. Očigledna lakoća upravljanja sustavom u Kantonu, u kombinaciji s porastom pritiska stranaca na otvaranje vrata kineske trgovine, rezultirala je samo pojačanim reguliranjem vanjske trgovine. Kada su Britanci nastojali uspostaviti trgovinu u Xiamenu i Ningpou 1755. godine, njima je ne samo uskraćen pristup, već su 1757. bili potpuno ograničeni na Kanton. Tako je započeo trgovinski sistem Kantona koji će trajati do 1842. godine.⁴

Kako je trgovina rasla, Britanci su zahtijevali veći pristup kineskim tržištima. Izvoz čaja iz Kine porastao je s 41 tonu 1700. na 1200 tona 1751. godine. Do 1800. godine Istočnoindijska kompanija kupovala je 10,500 tona čaja godišnje po cijeni od 1600 tona srebra.⁵ Međutim, toliki uvoz čaja, za koji su Kinezi zauzvrat bili zainteresirani uzimati jedino srebro, skoro je bankrotiralo Kompaniju. Englesko tržište je tražilo toliko čaja da je Kompanija uvijek imala neusporedivo više te robe u skladištima nego srebra na raspolaganju za kupnju nove robe. Kompanija se odlučila na novu trgovačku taktiku, a za koju je već postojala pristojna potrošačka baza u Kini, ne bi li njome uspijela povratiti srebro Kinezima za čaj, kojim bi opet mogla nastaviti financiranje trgovine čajem. Trgovina za koju se odlučila je, naravno, trgovina opijumom.⁶

⁴ Karsh, Jason A., *The Root of the Opium War: Mismanagement in the Aftermath of the British East India Company's Loss of its Monopoly in 1834*, 2008., str. 5.

⁵ Perdue, Peter C., *The First Opium War: the Anglo-Chinese war of 1839-42*, 2010., str. 3.

⁶ Stamenković, Mihajlo, *Kina i opijumski ratovi u Kapitalu*, str. 185.

2.2. VAŽNOST TRGOVINE OPIJUMOM

Opijum je proizvod opijumskog maka koji raste širom Bliskog Istoka, Indije te jugoistočne i istočne Azije. Kinezi su je poznavali uglavnom kao ljekovitu biljku kroz dosta stoljeća. To znači da je biljka maka bila popriličan dio svakodnevnog starosjedilačkog života te da se može uzgajati lokalno.⁷ U 16. stoljeću pojavila se u novom obliku, pomiješana s novom drogom iz Novog svijeta, duhanom. Uz kukuruz, slatki krumpir, papriku i kikiriki, duhan je bila jedna od kultura koje su u Kinu donijeli Španjolci i Portugalci. Ti su usjevi rasli u brdovitoj zemlji na jugu Kine, na mjestima gdje je bilo teško uzgajati rižu. Kinezi su brzo razvili težnju za duhanom, iako su ga, kao u Engleskoj, kritičari napali zbog njegovih zaraznih i rasipnih karakteristika.⁸

Međutim, pravi ekonomski značaj droge nije se mogao mjeriti profitom koji je donio kineskim trgovcima već Britanskoj Istočnoindijskoj Kompaniji. 1773. britanska vlada u Indiji preuzela je monopol nad prodajom opijuma u njihovim domenama, a 1797. nad proizvodnjom. Ovaj monopol će, u sljedećem stoljeću, donijeti jednu sedminu ukupnog prihoda Britanske Indije. Proizvodnja indijskog opijuma, u Bengalu, direktno pod okriljem vladinog administrativnog monopola, postaje bitan i trajni element indijskog fiskalnog sustava. Trgovina opijumom imala je daljnji značaj i kao privatna trgovina. Bio je to ekonomski temelj uspona strane trgovačke zajednice u Kini. Također, trgovina opijumom bila je potpuno izvan trgovačkog sustava Kantona, odvijala se na drugim mjestima osim Kantona i drugim kanalima. Ova karakteristika, zajedno s financijskim učincima njegovog ogromnog porasta, dovela je do konačne krize u kojoj su se cijelim trgovačkim i političkim odnosima Kine borili na iskušenje sa strancima.⁹

⁷ Derks, Hans, „The Southeast Asian Context”, *History of the Opium Problem*, 2012., str. 424.

⁸ Perdue, Peter C., *The First Opium War: the Anglo-Chinese war of 1839-42*, 2010., str. 22.

⁹ Greenberg, Michael, *British Trade and the Opening of China 1800-42*, 2011., str. 105-107.

Glavni indijski izvor britanskog opijuma za Kinu bio je u Patni u Bengalu, gdje je prerađen i pakiran u sanduke s oko 140 kilograma. Godišnji tok u Kinu iznosio je oko 4000 sanduka do 1790., a nešto više nego dvostruko od početka 1820-ih. Uvoz se počeo ubrzano povećavati u 1830-ima, međutim, kada je agitacija "slobodne trgovine" pojačala snagu monopola Kompanije nad kineskom trgovinom te se približila datumu raskida ugovora (1834.). Tvrtka je postala ovisnija no ikad o prihodima opijuma, dok su privatni trgovci požurili da povećaju svoj udio u unosnoj trgovini. Uoči Prvog opijumskog rata, Britanci su u Kinu dopremali oko 40,000 sanduka godišnje. Do ovog datuma procjenjuje se da je u Kini vjerojatno bilo oko deset milijuna pušača opijuma, od kojih je dva milijuna ovisnika. Američki trgovci isporučili su između 1800. i 1839. oko 10,000 komada.

Trgovina opijumom bila je toliko obilna i profitabilna da su u njoj htjele sudjelovati svi, Kinezi i stranci. Bogati intelektualci i trgovci pridružili su se ljudima nižih klasa koji su sada mogli priuštiti jeftinije varijante droge. Cohong trgovci surađivali su sa stranim trgovcima kako bi prokrijumčarili opijum kad bi ga mogli izvući, podmićući lokalne dužnosnike. Krijumčari, dječaci, tajna društva, pa čak i banke u određenim područjima, postali su suučesnici u trgovini drogom.¹⁰ Najpoznatiji trgovac opijumom je bio William Jardine. Zajedno sa svojim partnerom Jamesom Mathesonom, Jardine je posjedovao tvrtku koja je bila najveći uvoznik opijuma u Kini. Također, nakon što je skupio veliko bogatstvo od trgovine opijumom, Jardine je iskoristio svoje bogatstvo i utjecaj da nametne mišljenje javnosti i vlade prema ratu. I na kraju, kroz sastanke s ministrom vanjskih poslova, lordom Palmerstonom, Jardine je osmislio strategije koje su se koristile protiv Kine.¹¹

Ovisno o opskrbi i drugih političkih utjecajnih događaja, veleprodajni troškovi opijuma kretali su se od 200 do 700 dolara po sanduku za vrijeme učinkovite vladine zabrane, koja je bila rijetkost, i nestašica stvorenih ratom.¹²

¹⁰ Perdue, Peter C., *The First Opium War: the Anglo-Chinese war of 1839-42*, 2010., str. 4, 7.

¹¹ Cassan, Benjamin, *William Jardine: Architect of the First Opium War*, 2005., str. 107.

¹² Hanes III, W. Travis, Sanello, Frank, *The Opium Wars: The Addiction of One Empire and the Corruption of Another*, 2004., str. xiii.

3. PRVI OPIJUMSKI RAT

3.1. TENZIJE I UZROCI

Do ranog 19. stoljeća sve je više Kineza koristilo britanski opijum kao rekreativnu drogu. No mnogima se to ubrzo pretvorilo u tešku ovisnost. Mnogi koji su prestali konzumirati opijum trpili su groznicu, mučninu i grčeve, a ponekad su umirali i od povlačenja. Jednom ovisni, ljudi bi često činili gotovo sve kako bi i dalje dobili pristup drogi. Kineska vlada prepoznala je da opijum postaje ozbiljan društveni problem, a 1800. zabranila je proizvodnju i uvoz opijuma. Godine 1813. pooštrili su kazne, zabranivši pušenje opijuma te je određena kazna bičevanja prekršitelja od 100 puta.¹³

Do 1830-ih, do 20% državnih službenika, 30% lokalnih dužnosnika i 30% nižih službenika redovito je konzumiralo opijum. Sam car Daoguang bio je ovisnik, kao i većina njegovog dvora. Kako je opijum zarazio Qingove vojne snage, dvor se sve više pribijavao njegovih učinaka na nacionalnu obranu. Očito je i da je uvoz opijuma bio i uzrok velikog odljeva srebra, što je destabiliziralo valutu. Dok je dvor više puta izdavao presude zahtijevajući kazne za trgovce opijumom, lokalni su dužnosnici prihvaćali teška primanja mita kako bi ih ignorirali. 1838. jedan trgovac opijumom zadavljen je u Macau, a u Kantonu je zaplijenjeno osam sanduka opijuma. Ipak, car još uvijek nije bio odlučan poduzeti odlučne mjere.¹⁴ 1830-ih žrtve opijuma bile su omražene jer su prikazivali slabost države Qing, i oni su trajno pokazivali kineski poraz i ozbiljna poniženja od strane zapadnih sila, opijum su smatrali otrovom sa zapada. Tko je podržao zločinačke zapadnjake i sam je bio smatran zločincem. Konzumiranje opijuma nije ništa manji zločin od pomaganja tim strancima da im distribuiraju opijum ili pomažu na druge načine, od promjene novca do prijevoda.¹⁵

¹³ Hayes, Jack, *The Opium Wars in China*, str. 4.

¹⁴ Perdue, Peter C., *The First Opium War: the Anglo-Chinese war of 1839-42*, 2010. str. 10.

¹⁵ Derks, Hans, "Blaming the Chinese Victims", *History of the Opium Problem*, 2012., str. 627.

Car Daoguang već je imao dosta problema osim opijuma. Poplave, glad i pobune toliko su obilježile njegovu vladavinu da se činilo da nije prošla godina bez veće katastrofe. Sada se car suočio i sa sve većom novčanom krizom, zbog velikog odljeva srebra i rastuće cijene bakrenog novca.¹⁶ Dok je opijum preplavio zemlju unatoč carskim zabranama, dvor je raspravljao o odgovoru. S jedne strane, dužnosnici zabrinuti zbog ekonomskih troškova odljeva srebra i socijalnih troškova ovisnosti zalagali su se za strože zabrane, usmjerene ne samo prema kineskim potrošačima i trgovcima, već i prema stranim uvoznicima. S druge strane, trgovački interes koji uključuje dužnosnike južne obale u savezu s lokalnim trgovcima, promicao je legalizaciju i oporezivanje droge. Rasprava je buknila u dvorskim krugovima početkom 1800-ih, dok su faksije postrojavale zaštitnike i gurale svoju omiljenu politiku.

Konačno, car Daoguang odlučio je podržati ljude koji su pozvali na potpunu zabranu, poslavši utjecajnog dužnosnika Lina Zexua u Kanton 1839. Lin je bio moralno uspravan, energičan dužnosnik, koji se usprotivio korupciji i dekadenciji stvorenoj trgovinom opijumom. Služio je na mnogim važnim provincijskim dužnostima širom carstva i stekao reputaciju nepristrasnosti i predanosti dobrobiti ljudi kojima je upravljao. U srpnju 1838. godine, caru je poslao spomen podupirući drastične mjere za suzbijanje upotrebe opijuma. Iznio je sustavnu politiku uništavanja izvora i opreme koja podržava uporabu droge te je počeo primjenjivati tu politiku u provincijama Hubei i Hunan. Imenovan je carskim povjerenikom s punim ovlastima za okončanje trgovine opijumom u Kantonu. U Kanton je stigao u ožujku 1839.¹⁷ U početku Lin Zexuovo djelovanje počiva na dva udarna čina. Prvi je bio dramatični javni spektakl: uništenje ogromnih količina opijuma koje je zahtijevao od Britanaca da mu se predaju. Drugi je čin su bila dva pisma upućena tadašnjoj mladoj kraljici Viktoriji, prepričavajući štetu uzrokovanu "otrovima" opijuma i potičući je da zaustavi nelegalnu i nemoralnu trgovinu.¹⁸

¹⁶ Ward, Peter Fay, *Opium War, 1840-1842 - Barbarians in the Celestial Empire in the Early Part of the Nineteenth Century and the War by Which They Forced Her Gates*, 1975. str. 145.

¹⁷ Perdue, Peter C., *The First Opium War: the Anglo-Chinese war of 1839-42*, 2010. str. 11.

¹⁸ Isto, str. 26.

Prvi čin dogodio se u ožujku 1839., kad je Lin, tek stigavši u Kanton, zahtijevao da Britanci predaju svoje zalihe opijuma. U vrijeme kad je podnio zahtjev, također je dogovorio predaju opijuma koji je bio u posjedu Kineza, a na strance je jednostavno primjenjivao standardne propise koje je primjenjivao kao generalni guverner u Hubeiu i Hunanu godinu prije.¹⁹ Zatim je na dramatičan način pojačao taj zahtjev. Dva vodeća trgovca, Howqua i Mowqua, uhićena su i prijeti im dekapitacija te je naređena obustava trgovine u Kantonu. Kineski sluge i pomoćnici povučeni su iz stranih tvornica a oko 350 stranaca bilo je upućeno u mučno i neugodno zatvaranje u trajanju od šest tjedana. U tim okolnostima, glavni nadzornik britanske trgovine u Kini, kapetan Charles Elliot, preuzeo je odgovornost za opijum i sredinom svibnja Linu predao 21.306 sanduka. Počevši od početka lipnja, opijum je uništen u plamenom javnom spektaklu.²⁰

Sve je to potaknulo prvi sukob još uvijek neobjavljenog rata. 4. rujna 1839., nakon što kapetan Elliot i njegov tumač Karl Gützlaff nisu uspjeli nagovoriti kineske časnike u tjesnacu između Hong Konga i Kowloona da im dopuste da kupuju hranu i vodu, dva mala britanska ratna broda otvorila su vatru na ratne “džunke”²¹ usidrene kod Kowloona. Tri su “džunka” oštećena prije nego što su se Britanci obrušili na municiju i povukli se. Žrtava je bilo malo, a sukob je zastao. Dva mjeseca kasnije postalo je jasno da su sve nade za mirno rješavanje ovih rastućih tenzija izvan dosega.²²

¹⁹ Waley, Arthur, *The Opium War Through Chinese Eyes*, 2005. str. 34.

²⁰ Perdue, Peter C., *The First Opium War: the Anglo-Chinese war of 1839-42*, 2010. str. 27.

²¹ džunka (*junk*) – vrsta kineske jedrilice.

²² Isto, str. 30.

3.2. Tijek rata

3. studenog 1839. godine, još uvijek bez objave rata s obje strane, neriješeni incident kod Kowloona zajedno s ostalim komplikacijama potaknuo je dramatični vojni sukob u Chuanbiju u Kantonskom zaljevu. Tom prilikom su dvije britanske fregate preuzele 29 kineskih plovila koja su blokirala luku. Unatoč ovom poniženju, izvještaj povjerenika Lina prijestolju nije nagovijestio poraz, a car je uvjeren da su Kinezi ostvarili veliku pobjedu. U tim krhkim okolnostima, kapetan Elliot zatražio je da pojačanja budu otpremljena u Kanton. Svečanu objavu rata protiv Kine izdale su 31. siječnja 1840. britanske vlasti u Indiji koje djeluju u ime vlade. U slijedećim mjesecima velika britanska flota je okupljena za otpremu u Kinu.

Snage poslane u Kanton kao odgovor na zapovjedništvo kapetana Elliota stigle su u lipnju 1840. pod zapovjedništvom njegovog rođaka, kontraadmirala sir Georgea Elliota. Flota se sastojala od 48 brodova - 16 ratnih brodova na kojem je bilo 540 topova, četiri naoružana parobroda i 27 transportnih. Nosili su gorivo za parobrode u obliku 3000 tona ugljena. Borbena snaga brojala je oko 4000 ljudi. Nakon dolaska flote, Britanci su brzo krenuli potvrditi svoj autoritet te zahtijevaju naknadu za zaplijenjeni opijum, ukidanje restriktivnog trgovinskog sustava Kantona i pravo na okupaciju jednog ili više otoka uz obalu. Kontraadmiral Elliot izbjegao je suočiti se s kineskim snagama koje je Lin okupio u Kantonu. Umjesto toga, tamo je nametnuo svoju pomorsku blokadu i dio svojih snaga te krenuo prema sjeveru uz obalu, prateći Charlesa Elliota.²³ Strategija je bila zaobići Kanton i ići prema centru distribucije hrane na jugoistočnoj obali: prema dijelu na kojemu se opskrba žitarica od grada Nanjinga odvijala do Pekinga, preko Velikog Kanala. Još u rujnu 1839., Palmerston je pažljivo slušao Jardineove savjete o tome kako pokoriti Qing. Okupirati Zhoushan i blokirati istočnu obalu, a zatim pritisnuti glavni grad da izvrši britanske zahtjeve.²⁴

²³ Perdue, Peter C., *The First Opium War: the Anglo-Chinese war of 1839-42*, 2010. str. 32-36.

²⁴ Lovell, Julia, *The Opium War - Drugs, Dreams and the Making of China*, 2011, str. 134.

Dok je ekspedicija napredovala prema gradu Tientsinu, Britanci su također sudjelovali u kratkom pokazivanju snage na jugu, u Bitci kod Barijere. Barijera je prelazila preko tjesnaca koji razdvaja portugalski Macao od ostatka kopna. Lin Zexu mobilizirao je snage koje su prijetile Britancima da napuste Macao. U preventivnom napadu koji je započeo i završio u jednom danu (19. kolovoza), britanski ratni brodovi ušutkali su kineske snage na prepreci. Čak i u ovom kratkom sučeljavanju, nesrazmjer među žrtvama bio je tipičan pa je to bio i način na koji su kineski dužnosnici smanjili svoje gubitke. Žrtve na britanskoj strani iznosile su četiri ranjena, a nitko nije ubijen. Kinezi su sa svoje strane nanijeli gubitke od sedam ili osam ubijenih, iako su engleski vojnici su smatrali da je broj bio dosta veći. Poput prve bitke na Chuanbiju Linovi izvještaji također su ovaj susret prikazali kao kinesku pobjedu.

Od ovog trenutka Linov ugled te služba kao carskog povjerenika počinje opadati. Krajem kolovoza 1840., flota koja je prevozila Charlesa i Georga Elliota dosegla je pristup Peking i uspjela je prenijeti britanske zahtjeve lokalnim dužnosnicima u Tientsinu. Napokon svijestan stvarnom prirodom strane prijetnje, car je odgovorio bijesom i Linu oduzeo titulu carskog povjerenika. Naime dozvoljeno mu je da ostane na jesen i zimu u Kantonu, kako bi ponudio pomoć svom nasljedniku Quishanu. Qishan se nadao da će prijetnjom nagovoriti strance da se povuku i da će im oduzeti trgovačke privilegije te potom napraviti neke ustupke. Uvjerio je Charlesa i Georgea Elliota da se vrate u Kanton uvjeravajući ih da su Kinezi spremni tamo započeti ozbiljne pregovore. Do studenog Britanci su se povukli u Macao. Obećani pregovori započeli su u Kantonu krajem prosinca, a Charles Elliot bio je glavni pregovarač na britanskoj strani. Vlada iz Londona šalje upute Elliotu koje uključuju ove minimalne uvjete za dogovor: otvaranje pet luka Kantona, Amoya (Xiamen), Foochowa (Fuzhou), Ningboa i Šangaja; prepuštanje otoka Hong Kong i odštete za oduzeti opijum i za troškove vojne ekspedicije. Qishan je ponudio samo manju odštetu od tražene a čak je i to učinio potvrde cara.²⁵

²⁵ Perdue, Peter C., *The First Opium War: the Anglo-Chinese war of 1839-42*, 2010. str. 37-38.

Do siječnja 1841. Britanci su postali svjesni da Qishan nije spreman učiniti značajne ustupke. Flota je ojačala tijekom ovog zatišja, a sljedeći britanski udarac se pokazao na već poznato mjesto bitke: Chuanbi, koji je zajedno sa još jednom utvrdom u Tycocktowu čuvao strateški tjesnac Bocca Tigris, vodeći do samog Kantona. Čuvena "Druga bitka kod Chuanbija" odigrala se 7. siječnja, trajala je samo sat vremena, a završena je s obje osvojene utvrde. Procijenjeno da je 500 ili više Kineza ranjeno, a možda i polovica tog broja ubijeno. Britanskih žrtvava je 38 ranjenih.²⁶

Suočen s britanskim pokazivanjem sile u Kantonu, Qishan je priznao svoju bespomoćnost i naznačio da je Kina spremna odustati od Hong Konga, platiti odštetu u iznosu od šest milijuna dolara i ravnopravno se uključiti u službene odnose i ponovno otvoriti Kanton trgovini. Kad je ta takozvana "Chuanbi konvencija" predana na odobrenje, car Daoguang je dao Qishana zatvoriti i osuditi na smrt te mu oduzeta obiteljska imovina. Charles Elliot je također primio oštru opomenu od svoje vlade. Dana 21. travnja, tadašnji ministar vanjskih poslova, lord Palmerston ga je kritizirao zbog postizanja "najmanjih mogućih uvjeta" i lišio ga dužnosti. Između ostalog, Palmerston je bio kritičan zbog Elliotovog neuspjeha na inzistiranju kompenzacije za opijum koji je Lin uništio, kao i njegovog sporazuma da povuče britanske snage iz strateški smještenog Chusana i prihvaćanja malih prava na Hong Kong. Prije nego što je stigla vijest o njegovom otpuštanju i zamjeni, kapetan Elliot, uvjeren da car neće ispuniti uvjete koje su on i Qishan dogovorili u Chuanbiju, pokrenuo je niz napada koji su izravno prijetili Kantonu. Procijenjene žrtve su u skladu s već poznatim obrascem: jedan je britanski vojnik ubijen dok je na kineskoj strani smrtno stradalo oko 500 ljudi, uključujući i admirala.²⁷

²⁶ Lovell, Julia, *The Opium War - Drugs, Dreams and the Making of China*, 2011, str. 155.

²⁷ Perdue, Peter C., *The First Opium War: the Anglo-Chinese war of 1839-42*, 2010. str. 44-45.

Dana 21. svibnja, na nagovor Elliota, britanski podanici još uvijek u Kantonu napuštaju grad, nakon čega kineski vojnici i banditi pljačkaju „tvornice“ u kojima su obavljali posao. Do 24. svibnja britanske su snage zauzele utvrde koje su štatile grad i započele bombardiranje samog Kantona. Krenuvši s ušća Biserne rijeke, britanske su se snage uskoro preusmjerile prema sjeveru s namjerom prodora u središnji tok doline Yangtze gdje su opskrbenje linije Quinga bile najviše izložene.²⁸ Lokalni dužnosnici zajedno s bogatim Cohong trgovcima brzo su reagirali nudeći Elliotu otkupninu u iznosu od šest milijuna dolara za odustajanje, što je dovelo do primirja dogovorenog 27. svibnja. Spremnost kapetana Elliota da se povuče iz opsade Kantona odražavala je njegovo uvjerenje da Engleska neće ostvariti svoje ciljeve bez poduzimanja još jednog koraka prema sjeveru i još jednom približiti “oružanu diplomaciju” sve bliže Qing dvoru. Sir Henry Pottinger, Elliotov nasljednik diplomatskog opunomoćenika i glavni nadzornik trgovine, stigao je u Macao u kolovoza, s uputama iz Londona da učini upravo to.

U kasnijem dijelu kolovoza flota je krenula prema sjeveru s 14 ratnih brodova, uključujući četiri parobroda, brzo zauzevši Amoy (26. kolovoza); Tanghai, Chusan (1. listopada); i Ningbo (13. listopada). Amoy je osvojen s vrlo malo otpora ali to nije bilo slučaj s druga dva strateška lokaliteta. Te su bitke i okupacije bile pripreme prije konačnog vojnog udara. Amoy je bio lagano zaštićen, dok je najveći dio flote prezimio u okupiranom Chusanu i Ningbou. U međuvremenu, na jugu, britanski trgovci i dužnosnici započeli su građevinski uspon s ciljem pretvaranja Hong Konga u veliko trgovačko središte koje će uskoro postati.²⁹

Na vrhuncu svog postizanja u posljednjoj fazi rata, borbena snaga flote sastojala se od 15 ratnih brodova, pet parnih fregata i pet željeznih parobroda za plitke vode. Ukupna snaga je bila 12,000 spremnih za borbu, od kojih su 3000 bili mornari. Dvije trećine potonjeg također su bile dostupne za razmještaj na obali. Britanci su u početku namjeravali napasti strateški grad Hangchow (Hangzhou) u porječju rijeke Yangtze, sjeverno od područja Ningbo-Chusan, gdje su prezimili. Nakon što su otkrili da je zaljev bio previše plitak da bi se moglo ući sa velikim ratnim brodovima, nastavili su dalje prema sjeveru.³⁰

²⁸ Polachek, James M., *The Inner Opium War*, 1992., str. 163.

²⁹ Perdue, Peter C., *The First Opium War: the Anglo-Chinese war of 1839-42*, 2010. str. 49-53.

³⁰ Isto, str. 54.

Prva bitna bitka u ovom zadnjem napretku dogodila se 18. svibnja 1842 u Chapuu. Ukupni britanski gubitci na Chapuu su bili 10 ubijenih i 50 ranjenih a Kineza 500 do 600 mrtvih. Mjesec dana nakon Chapua, britanska ekspedicija napala je Woosong na ušću rijeke Hwangpu koja teče kroz Šangaj (16. lipnja), a i sam Šangaj tri dana kasnije. U to je vrijeme Šangaj još uvijek bio mali grad, ništa slično glavnoj metropoli koju je postao krajem 19. stoljeća. Kao što se obično događalo, pljačke domaćih stanovnika izbile su u Woosongu i Šangaju ubrzo nakon što su ih Britanci uništili. Nakon Šangaja, Britanci su pogledali prema Nankingu (Nanjing), ogromnom glavnom gradu dinastije Ming uz rijeku Yangtze. 21. srpnja Chinkiang (Zhenjiang), veliki grad na strateškom raskrižju rijeke Yangtze i Velikog Kanala, 240 km od mora i 70 km nizvodno od Nankinga, pao je okupatorima što se pokazalo kao zadnja velika bitka rata. Padom Chinkianga otvoren je put prema Nankingu. Početkom kolovoza, britanske su snage bile u dometu velikog grada, a Qingovi su službenici konačno shvatili da su Britanci u stanju presjeći svu vitalnu trgovinu između juga i sjevera Kine.³¹

Prema ugovoru iz Nankinga, potpisanom 29. kolovoza 1842., Kina je pristala otvoriti pet zatraženih luka: Kanton, Amoy, Foochow, Ningbo i Šangaj, platiti odštetu u iznosu od 20 milijuna dolara, ukinuti monopol Cohonga koji je dosad imao kontrolu nad trgovinom u Kantonu i preko nje, i pridržavati se fiksnog rasporeda carina. Uz to, Britanci su dobili pravo na stalnu okupaciju Hong Konga; ovo je bila njihova jedina izravna teritorijalna akvizicija. U novodobivenim ugovornim lukama zapadnjaci su dobili ekstrateritorijalnost, što znači da su podliježali samo zakonskoj nadležnosti svog konzula. Mogli su kupiti zemlju i otvoriti škole - privilegija koja je bila osobito povoljna za misionare, iako u ugovorima nisu posebno spomenuti. Konačno, ratni brodovi stranih sila mogli su se usidriti u ugovorne luke i ući u bilo koju kinesku luku kad bi to zahtijevali interesi trgovine.³² Rat i sporazum iz 1842. koji ga je okončao, također su ostavili neriješeno temeljno pitanje koje je pokrenulo neprijateljstva u prvom redu. Osim što je za ogromnu odštetu Kina pristala platiti, jedan dio je kompenzacija za opijum koji je povjerenik Lin uništio, sama trgovina opijumom nije ni spomenuta.³³

³¹ Perdue, Peter C., *The First Opium War: the Anglo-Chinese war of 1839-42*, 2010. str. 54, 57, 64.

³² Chesneaux, Jean, Marianne Bastic, Marie-Claire Bergère, *China from the Opium War to the 1911 Revolution*, 1976., str. 65.

³³ Perdue, Peter C., *The First Opium War: the Anglo-Chinese war of 1839-42*, 2010., str. 65, 69.

4. MEĐURAZDOBLJE

4.1. “Trgovina otrovomi i svinjama”

Sporazum u Nankingu predstavljao je samo primirje no ne i kraj neprijateljstava između Kine i Britanije. Među svim uvjetima raspravljanim, opijum nije spomenut. Službeno, droga je i dalje ostala protuzakonita za upotrebu i uvoz. Neslužbeno, nastavila je biti veliki trgovački element i kasnije povod Drugom opijumskom ratu 1856. Tijekom četrnaest godina između Prvog i Drugog opijumskog rata, opijum se širio od obalnih gradova, u kojima je bio smješten do kraja Prvog opijumskog rata, do unutrašnjosti Kine, preko novootvorene luke Šangaj i rijeke Yangtze, koja je pružala ulaz u zaleđe. Između dva rata, posao s opijumom postao je poznat kao “Trgovina otrovom”, točan opis učinka droge na njegove korisnike. U ovo je vrijeme započeo još neobičniji oblik trgovine, nazvan “Trgovina svinjama,” odnosno trgovina robljem. Unatoč činjenici da je Britanija 1807. zabranila trgovinu robljem, postupanje i prijevoz tih prisilnih radnika nisu se mnogo razlikovali od afričkog ropstva. Izraz *shanghaiied* potječe od činjenice da su mnogi radnici drogirani i stavljeni na prepune, prljave brodove s tako visokom stopom smrtnosti da je u prosjeku polovica putnika umrla na putu do odredišta.

Ironično je da su u Engleskoj trgovci opijumom i njihova opozicija našli je zajednički povod da se ujedine protiv trgovine robljem. Snažni lobiji nakratko su se povezali u Parlamentu i osigurali donošenje zakona o Kineskom putničkom prometu iz 1855. godine, koji je, iako nije zabranio trgovinu radnicima, kodificirao i poboljšao uvjete u kojima su bili prevezeni na radna mjesta.³⁴

³⁴ Hanes III, W. Travis, Sanello, Frank, *The Opium Wars: The Addiction of One Empire and the Corruption of Another*, 2004., str. 164-165.

U međuvremenu, opijum se nastavio širiti po Kini, dolazeći sve do gornjih dijelova društva. 1850. car Daoguang umro je i u svojoj oporuci molio oprostjenje za pristanak na sramotni ugovor u Nankingu. Njegov četvrti sin i nasljednik Xianfeng imao je devetnaest godina kada je sjeo na prijestolje. Za razliku od svog oca, Xianfeng se malo brinuo za vladu i, iako je bio oženjen princezom iz Manchua, postao je opsjednut jednom od svojih ljubavnica, Cixi, do točke u kojoj je proveo većinu svog vremena u krevetu s njom, pušeći opijum. Nakon što mu je rodila svog jedinog sina, Cixi je dodijeljen čin "sucarice" s titulom carice Zapadne palače. Xianfengova je prva supruga bila carica Istočne palače. U međuvremenu, i drugi problemi su pogodili dinastiju Manchu i Kinu. Visoki vladin ured, koji se u prošlosti mogao dobiti samo polaganjem strogih ispita koji su jamčili kompetenciju vladajuće klase, sada je postao dostupan svima koji su imali 800 funti. Oni koji su na vlast došli kao rezultat korupcije pokazali su se neodgovornima, a marljiva i visokoobrazovana kineska birokracija naglo je propadala. Uz nevolje tijekom kaotičnog razdoblja između ratova, 1856. godine rijeka Huang Ho preplavila je i uništila tisuće hektara rižinog polja. Glavni grad je počeo gladovati. Takvi drastični problemi pozvali su na rješenje za nevolje kineskog naroda i kaznu neodgovorne vlade i njezinog vođe.³⁵

³⁵ Hanes III, W. Travis, Sanello, Frank, *The Opium Wars: The Addiction of One Empire and the Corruption of Another*, 2004., str. 165-166.

4.2. Taiping pobuna

Propadanje carskog dvora, u kombinaciji s glađu među ljudima, ubrzo je dovelo do pobune. Dok su britanski okupatori ostali u mirovanju, antivladini pobunjenici zamalo su srušili dinastiju Manchu. Taiping pobuna započela je u jugoistočnoj provinciji Guangxi 1851. godine i trajala je do njezinog konačnog suzbijanja 1864. Pobuna je u svom vrhuncu kontrolirala sedamnaest provincija na jugu i središnjoj Kini. Bio je to najrazorniji građanski rat u povijesti jer je bio kombinacija vojne akcije, religiozno-političke represije i odmazde, a glad izazvana ratnim dislokacijama je oduzela živote 20 milijuna ljudi. Vođa pokreta bio je Hong Xiuquan. Pretrpio je neku vrstu živčanog sloma, praćenog delirijem i nizom vizija koji su duboko utjecali na njega. U tim vizijama, Hong se našao u razgovoru sa starijim, bradatim muškarcem sa zlatnom kosom i mlađim muškarcem kojeg je nazvao "Stariji brat." Kad se oporavio od sloma, Hong je shvatio da su ljudi u njegovim viđenjima bili Bog i Isus. Uvjeren da ga je Bog s namjerom poslao na Zemlju, Hong je počeo propovijedati svoju verziju kršćanstva i napadati konfucijanska svetišta. Ovakve aktivnosti razljutile su mještane i on je napustio svoje selo u Guangxi, iako su mu vlasti i dalje dopuštale da predaje. Do 1851. godine, godine kada je pobuna i službeno započela, Hong je regrutirao više od 20,000 obraćenika. Hongova filozofija apstinencije od opijuma privukla je ovisnike koji su pronašli u Hongovim pravilima lijek za njihovu opsesiju. Njegov najistaknutiji učenik, karizmatični bivši krijumčar opijuma i nepismeni prodavač ugljena, Yang Xiuqing, postao je vojni genij pokreta. Pobuna Taiping odjednom je postala političko-vojna sila.

Prijetnja pobunjenika uznemirila je Peking a car je naredio guverneru provincije Guangxi, Zhenu Zuchenu, da istrijebi pobunjenike. Kina je 1850. godine podnijela već četiri godine gladi. Car je odlučio eskalirati napad na pobunjenike. Nezadovoljan Zhenovim selektivnim istrebljenjima, car je pozvao Lina Zexua da se vrati iz progonstva te mu naredio da iskorijeni pobunjenike. Međutim, Lin umire na putu za provinciju Guangxi, u dobi od šezdeset i sedam godina.³⁶

³⁶ Hanes III, W. Travis, Sanello, Frank, *The Opium Wars: The Addiction of One Empire and the Corruption of Another*, 2004., str. 167-170.

25. rujna 1851. Hong je odlučio napasti grad Yong'an, šezdeset milja sjeveroistočno od Guangxia. Njegove su trupe opsjedale grad koji se bez borbe predao. Hongove snage prekrile su 2500 km kada su 12. siječnja 1853. stigle do grada Wuchanga, otvorile vrata i masakrirale svakog Manchu vojnika kojeg su pronašle. Hong je također nastavio svoj običaj izricanja smrtne kazne lihvarima i korumpiranim birokratima, čime je dobio i potporu seljaka. Hong se sada orijentirao prema Nankingu, koje je branilo samo sedam tisuća Manchu vojnika i šest tisuća redovnih trupa, protiv 80,000 Hongove vojske, koji su 28. veljače 1853. počeli opsjedati grad te ga za dva tjedna i osvojili.

Do listopada 1853. pobunjenici su bili udaljeni 150 km od glavnog grada kada je car oslobodio svoje tajno oružje. Iako su se Taipingovi vojnici sastojali od pješništva i bez konjice, imali su topove. Car je unajmio mongolske plaćenike kojima je zapovijedao Senggelinčin. Pješnička pobunjenička skupina nije bila ravna Mongolima koji su se brže kretali, a bili su stručniji lovci i kopljanici. Mongolska konjica je rastjerala Hongovu vojsku prije nego što je mogla ozbiljno zaprijetiti Peking, a pobunjenici su pribjegli neučinkovitim gerilskim akcijama sve do 7. ožujka 1855., kada je njihov vođa Lin Fengxiang zarobljen, zajedno sa svom cijelom vojskom, kojih je bilo 500. Zatvorenici su otpremljeni u Peking i dekapitirani.

Kao protuteža Mongolima, car je pozvao umirovljenog vojnika i učenjaka, etničkog Kineza iz provincije Hunan zvanog Zeng Guofan. Do listopada 1854. Zeng je ponovno zauzeo Wuchang i odatle pokrenuo napad na Nanking. Unatoč nadmoći svojih trupa, kojih je bilo 120,000, Zeng je idućih deset godina opsjedao glavni grad Taipinga prije nego što ga je osvojio u srpnju 1864. Sudbina Honga i stotinu tisuća sljedbenika ostaje predmet rasprave, no Zeng je tvrdio da su svi počinili samoubojstvo kada je grad propao. Taiping pobuna, jedan od najkrvavijih sukoba u povijesti, i zasigurno najveći kineski rat, koštala je 20 milijuna života. Carstvo, već oslabljeno od upada Britanaca, nikada se nije oporavilo od pobune.³⁷

³⁷ Hanes III, W. Travis, Sanello, Frank, *The Opium Wars: The Addiction of One Empire and the Corruption of Another*, 2004., str. 171-173.

5. DRUGI OPIJUMSKI RAT

5.1. Uzroci

Sporazum u Nankingu nije uspio donijeti Britancima ono što su htjeli pa je to rezultiralo sve većim pritiskom za revizijom uvjeta sporazuma. To se pokazalo problematičnim jer sam sporazum nije imao odredbu za reviziju i kineska vlada nije vidjela potrebu za time. Iako Britanci nisu imali zakonske osnove da zatraže reviziju ugovora, to su formalno pokrenuli 1854. godine. Konkretno, oni su nastojali otvoriti određene dijelove Kine u unutrašnjosti za trgovinu; steći pravo plovidbe rijekom Yangtze do Nanjinga; legalizirati trgovinu opijumom; izbjegavati oporezivanje na tranzit strane robe koja se uvozi u Kinu ili lokalnih proizvoda u tranzitu između mjesta kupnje i luke za izvoz; osigurati pravo na diplomatsko predstavništvo u Pekingu i spreman pristup guvernerima provincija u kojima je Britanija imala konzula; osigurati suradnju u suzbijanju gusarstva i dobiti priznanje da će engleski tekst revidiranog ugovora imati prednost u slučaju spora. U svojoj želji za otvaranjem Kine, Britansko je carstvo uživalo potporu drugih vodećih zapadnih sila, posebno Francuske i Amerike.

Usko povezano s pitanjem revizije ugovora bilo je pravo Britanaca na ulazak u Kanton. Ulazak Britanaca u grad pokazao se velikim problemom jer su stanovnici postali snažno protubritanski nastrojeni. Kineska taktika odugovlačenja djelovala je više od deset godina, uglavnom zbog toga što je britanska vlada odlučila da sam ulazak u grad nije vrijedan novog rata jer se trgovina nastavila u luci Kantona. Ulazak u grad ipak je ostao veliki element u anglo-kineskim odnosima, posebice za vrijeme mandata Sir Johna Bowringa, britanskog guvernera Hong Konga koji je želio riješiti taj problem. Uz problem pristupa Kantonu, zbog osobnosti i razlika u protokolu za kontakt između britanskih i kineskih dužnosnika, odnosi među njima su nastavili biti napeti, teški, nepovjerljivi i neprijateljski. Unatoč sporazumu iz Nankinga, nisu svi uzastopni britanski opunomoćenici i konzulati u Kantonu uspostavili dobre radne odnose s kineskim kraljevim predstavnikom i drugim visokim kineskim dužnosnicima.³⁸

³⁸ Tsang, Steve, *A Modern History of Hong Kong*, 2004., str. 30-31.

5.2. Rat “Strijele”

U skladu s tim, početkom listopada 1856. kinesko oduzimanje jedrilice “Arrow” u luci Kantona brzo je prerastao u veliki incident i neposredni povod za novi rat. Jedrilica je bila izgrađena u Kini, bila je pod vlasništvom Kineza i prodana je drugim Kinezima no pod britanskom zastavom. Da bi zaštitili brod od kineskih vlasti, registar je dobiven uplatom potrebnih naknada britanskoj vladi u Hong Kongu.³⁹ Harry Parkes, Bowringov nasljednik, tvrdio je da je ta britanska zastava bila na brodu ali da su je kineski časnici skinuli, dok je 12 članova kineske posade uhićeno bez obzira na prigovor “britanskog gazde” i tako predstavljala uvredu vrlo teškog karaktera. Incident su prihvatili Parkes i Bowring da provedu politiku o kojoj su već razmišljali. U svojim nastojanjima da potraže pravnu zaštitu, ni Parkes ni Bowring nisu bili spremni dati kineskim vlastima mnogo prostora za postizanje mirnog rješenja. Carev predstavnik, Yeh Mingchen nije uspio dokučiti stvarni značaj agresivnih britanskih postupaka. Tako je napustio Bowringa i Parkesa s namjerom da potakne osjećaje na britanskoj strani, da uvjeri britansku vladu da sankcionira i ne podrži neprijateljske akcije koje su već poduzeli protiv Kineza, uključujući bombardiranje Kantona, i pretvorbu malog incidenta u neposredni povod novog rata.

Iako su izgledi za rat s Kinom bili vrlo kontroverzni u Londonu, britanska vlada pod Palmerstonom podržala je Bowringove postupke. Djelomično zato što je Palmerston vjerovao da je britanska zastava uvrijeđena, što je zahtijevalo naknadu za prestiž Carstva, a dijelom i zbog toga što je želio iskoristiti ovaj incident kako bi tražio potpunu reviziju sporazuma iz Nankinga. Ipak, Palmerston je bio svjestan Bowringovih nedostataka. U ožujku 1857. godine imenovao je grofa Jamesa Elgina opunomoćnikom da preuzme Bowringove dužnosti za vojne i diplomatske operacije u Kini s ciljem osiguranja novog i zadovoljavajućeg ugovora. Elgin je dobio dodatne snage od oko 2500 vojnika te upute da surađuje sa svojim francuskim i američkim kolegama u Kini o postizanju različitih ciljeva.⁴⁰

³⁹ Wong, J.Y., *Deadly Dreams - Opium, Imperialism and the Arrow War (1856-1860) in China*, 1998., str. 3.

⁴⁰ Tsang, Steve, *A Modern History of Hong Kong*, 2004., str. 32.

Francuzi su pristali pridružiti se Britancima i naredili ekspedicijsku silu u Hong Kong pod svojim opunomoćenikom, barunom Grosom. Francuski izgovor trebao je osvetiti Kineze za pogubljenje francuskog misionara Pèrea Chapdelainea u provinciji Guangxi ranije te godine. Iako su i Amerikanci željeli reviziju ugovora, nisu bili spremni pridružiti se Britancima u uporabi sile.

Elgin je dobio zadatak tražiti od kineske vlade odštetu za ozljede i naknadu za gubitke koji su nastali od strane britanskih subjekata u neprijateljstvima koja su uslijedila nakon "Arrow" incidenta, potpunu provedbu potpisanih ugovora, potpuno diplomatsko predstavništvo na carevom dvoru u Pekingu i revizija postojećih ugovora kako bi se proširila trgovina na ostale kineske luke i gradove, obalne i duž unutrašnjih plovnih putova. Kako bi osigurao ove uvjete, London je naredio Elginu da prijeti Pekingu, ističući kako bi zauzimanje dijela Kantona trebalo biti posljednje sredstvo. Britanska vlada bila je zainteresirana ne za postizanje rezultata sa Yehom i Kantonskim vlastima, već za unapređenje britanskih diplomatskih i nadasve komercijalnih interesa. Iako je Elgin stigao u Hong Kong u srpnju 1857., nije bio u mogućnosti prisiliti Kineze, jer je u međuvremenu izbila indijska pobuna i naredio je većini svojih vojnih postrojbi u Indiji da uguše pobunu. Zapravo je ova kineska ekspedicijska vojska oslobađala opkoljene britanske garnizone i zajednice u Lucknowu i Cawnpuru u Indiji. Ovo preusmjerenje vojske i sporo raspoređivanje snaga značilo je da su veći dio godine iz Hong Konga provedene lokalne pomorske operacije. Tek u prosincu, kada je bilo jasno da će se indijska pobuna nastaviti a on neće imati snage potrebne da nametne svoje zahtjeve kineskoj vladi u blizini Pekinga, Elgin je odlučio napasti Kanton.⁴¹ To je postignuto do kraja godine udruženim anglo-francuskom snagama sa nešto više od 5000 marinaca i naoružanih mornara. Kanton je bio okupiran i staro je pitanje ulaska na silu riješeno. Gradom je upravljala Saveznička komisija koja se nadmetala nad kineskom birokracijom tri godine. Komisija je imala tri člana, od kojih su dva bila vojna. Pomogao im je tajnik za engleski jezik i još jedan poznavatelj kineskog.

42

⁴¹ Tsang, Steve, *A Modern History of Hong Kong*, 2004., str. 33.

⁴² Leibo, Steven A., *Not so calm an administration: The Anglo-French Occupation of Canton, 1858-1861*, 1988., str. 19.

U travnju 1858. Elgin je pokrenuo ekspediciju na sjever kako bi prisilio cara Xianfenga. Još bez vojske, anglo-francuska flota bombardirala je utvrde Dagu izvan Tientsina i prisilila kinesku vladu na pregovore. Sporazumom iz Tientsina 1858. godine Kinezi su pristali na većinu glavnih britanskih zahtjeva, uključujući otvaranje novih luka, plovidbu Yangtzeom, diplomatsko predstavništvo u Pekingu, no ne i na legalizaciju opijuma.⁴³ Također, car nije imao namjeru prihvatiti britanskog ministra u Pekingu ili razmjenu ratifikacije s britanskom delegacijom zaštićenom sa više od deset naoružanih stražara.

Kad je 1859. došlo vrijeme za ratifikaciju, Elgin se vratio u Englesku i predao svoje dužnosti mlađem bratu Fredericku Bruceu, koji mu je bio zamjenik. Nakon Bruceovog imenovanja za ministra u Kini, diplomatski ured koji je prethodno bio u kombinaciji s vladom Hong Konga odvojen je zauvijek. Kada je Bowring shvatio da će pola njegovih dužnosti biti preuzete, umirovio se. Od ovog trenutka nadalje, guverner Hong Konga više nije imao odgovornosti za odnose Britanije s Kinom. Iako je Bruce otplovio prema sjeveru skromnom flotom koja je namjeravala pokazati zapadnjačku pomorsku superiornost, nije očekivao naoružani otpor. Kako se ispostavilo, car Xianfeng naredio je mongolskom generalu Senggelinqinu, koji je dobio značajan ugled od suzbijanja pobunjenika iz Taipinga, da preuzme dužnost za obranu pokrajine Peking-Tientsin, i zahtijevao od zapadnih izaslanika da putuju u Peking kopnom i bez svojih ratnih instrumenata. Bruce, njegov francuski kolega i njegov pomorski zapovjednik, odlučili su se na silu uzduž rijeke Beihe do Pekinga i susreli su s žestokim otporom na utvrdi Dagu. Tom prilikom su trupe pod zapovjedništvom Senggelinqina učinkovito koristile svoje topništvo protiv malog kopnenog oružja i 11 oružanih čamaca koji su mogli ploviti plitkim esturajem, uništavajući ili na drugi način onemogućujući polovicu parobroda i uzrokujući gotovo 1000 britanskih i francuskih žrtava.⁴⁴

⁴³ Wong, J.Y., *Deadly Dreams - Opium, Imperialism and the Arrow War (1856-1860) in China*, 1998., str. 413.

⁴⁴ Tsang, Steve, *A Modern History of Hong Kong*, 2004., str. 34.

Britanska reakcija na ovaj neočekivani poraz, za kojeg se vidjelo da ima nepoželjne posljedice za prestiž svog carstva, bila je silovita. S obustavljenom indijskom pobunom, kopnena vojska od 16,500 i oko 70 ratnih brodova, koju je podržalo 7600 francuskih i drugih brodova, stavljena je na raspolaganje Elginu koji je ponovo imenovan opunomoćenikom za preuzimanje dužnosti.⁴⁵ U ljeto 1860. godine Elgin se vratio na sjever Kine s najvećom snagom Britanije i Francuske okupljenih u tom dijelu svijeta. Uspješno su napali utvrde Dagu i, četiri dana kasnije, zauzeli grad Tientsin. U ovom trenutku dvor se složio da se ratifikacije ugovora održe u Pekingu, ali daljnje su se komplikacije razvile kada je dvor naložio uhićenje Harryja Parkesa, britanskog diplomata koji je služio kao Elginov tumač. Britanske snage nastavile su napredovati prema Pekingu do kojega su došli početkom listopada. Car Xianfeng i veći dio dvora pobjegli su, ostavljajući carevog mlađeg brata, princa Gonga koji 13. listopada pristupa britanskom ultimatumu. Međutim, kada su Britanci saznali za tešku sudbinu Parkesove pratnje, 19 mrtvih i dokazi mučenja, odlučili su 18. i 19. listopada spaliti Ljetnu palaču Yuanmingyuan kao "svečani čin odmazde". Samo nekoliko dana kasnije, 24. listopada, potpisan je Pekinški sporazum.⁴⁶

⁴⁵ Tsang, Steve, *A Modern History of Hong Kong*, 2004., str. 34.

⁴⁶ Li, Lillian M., *The Garden of Perfect Brightness III: Destruction, Looting and Memory (1860-present)*, 2012., str. 4-6.

5.3. Posljedice

Namećući ove mirovne ugovore, koji će činiti osnovu onoga što se u Kini nazivalo sustavom ugovora, Britansko je carstvo bilo odlučno dobiti ono što je htjelo i uz najmanju cijenu. Sada kada je Kinesko carstvo potreseno do svojih temelja, postalo je moguće da Britanci imaju uvjerenje da će se ugovorni sustav provoditi. To je trebalo postići postavljanjem britanskog ministra i drugih zapadnih sila u Peking, te stvaranjem ureda za vanjske poslove, poznatog kao Zongli Yamen. Britanija se namjeravala održati kao dominantna sila u Kini, maksimizirati svoje trgovinske i ekonomske prednosti u cijeloj zemlji i na taj način pažljivo štititi od mogućnosti za podjelu. Jedinstvo Kine pod njenom središnjom vladom stoga je visoko cijenjeno. Kao rezultat toga, Britanci su nastojali osigurati autoritet kineskog cara protiv bilo kakvih suprotstavljenih ambicija drugih zapadnih sila, posebno Francuske, a nakon toga i protiv Taipinga i ostalih pobunjenika unutar Kine. Britanci nisu imali namjeru pretvoriti Kinu u drugu Indiju u svjetlu ogromnih troškova povezanih s njenom administracijom. Britanska politika bila je klasična manifestacija onoga što je od tada opisano kao imperijalizam slobodne trgovine.

Tijekom ovog sukoba Britansko carstvo preuzelo je vrh kopna nasuprot otoka Hong Kong, poznatom kao Kowloon. Nakon što su Britanci okupirali Kanton krajem 1857., sir Charles van Straubenzee, general bojnika koji je zapovjedao tamošnjim kopnenim snagama, preuzeo je ulogu zagovaranja njegove aneksije. Glavno je pitanje bilo povećati sigurnost kolonije, iako kineski garnizon u Kowloonu nije predstavljao prijetnju. Cilj je bio spriječiti zauzimanje Kowloona od drugih zapadnih sila, koje bi mogle učvrstiti mjesto i predstavljati prijetnju britanskoj koloniji i brodarstvu.⁴⁷

⁴⁷ Tsang, Steve, *A Modern History of Hong Kong*, 2004. str. 34-35.

Britanci i Kinezi službeno su se složili da će ublažiti uvozne propise o opijumu. Ugovorom iz Tientsina iz 1858. uspostavljena je carina za uvoz opijuma pod uvjetom da se droga može prodavati samo u ugovornim lukama i da je samo Kinezi mogu nositi u unutrašnjost. Kao posljedica toga, legalni uvoz opijuma povećan je sa 16,000 sanduka 1830. na 70,000 sanduka u neposrednom periodu nakon Drugog opijumskog rata.⁴⁸ Ono što je uistinu bilo izvanredno nije bila oportunistička britanska ekspanzija već spremnost kineske vlade da prihvati ovu daljnju teritorijalnu cesiju. Za razliku od 1840-ih, ovom prilikom glavni kineski pregovarač, princ Gong, prihvatio je Elgin zahtjev, dodavši ga u posljednjem trenutku kada je Pekinška konvencija finalizirana. Gong i car Xianfeng, koji je pobjegao iz prijestolnice, imali su malo izbora. U listopadu 1860. godine opstanak vladavine Manchu u Kini bio je klimav, a Elgin je bio u jačem položaju od samog cara. Proširenje Hong Konga bilo je sporedno pitanje u ovoj široj shemi rješenja rata i mira.⁴⁹

Unatoč pozivima na zabranu u Britaniji i Kini, unutar i izvan vlade, konzumacija opijuma naglo je narasla do kraja stoljeća. 1890. godine, kineska vlada iscrpljena stoljećem besprijekornog prosvjeda, odustala je od svih pokušaja zabrane i kažnjavanja. Car Guangxu opozvao je sve zakone protiv uzgoja i legalizirao trgovinu. Ali otrov, domaći ili uvozni, i dalje je otrov, a 1906. kineska vlada preokrenula je put i zabranila prodaju droge. Međutim, carski edikt imao je neobičnu klauzulu koja je pokazala koliko je duboko opijum ušao u Kinu. Opijum je dosegao sam vrh društva.⁵⁰

⁴⁸ Ahmad, Diana L., *The Opium Debate And Chinese Exclusion Laws In The Nineteenth-Century American West*, 2007. str. 22.

⁴⁹ Tsang, Steve, *A Modern History of Hong Kong*, 2004., str. 36.

⁵⁰ Hanes III, W. Travis, Sanello, Frank, *The Opium Wars: The Addiction of One Empire and the Corruption of Another*, 2004., str. 295.

6. ZAKLJUČAK

Anglo-Kineske ratove se obično naziva Opijumskim ratovima, jer je, sa kineskog stajališta, trgovina opijumom bila glavni uzrok. S britanskog stajališta motiv za rat nije bila zabrana opijuma, već neprestane uvrede i poniženja koja su Britanci dobili od kineske vlade. Opijumski ratovi predstavljaju prvi veliki oružani sukob Kine i suvremenog Zapada. Prvi opijumski rat je započeo 1839., kada je carski predstavnik Lin Zexu naredio britanskim trgovcima da obustave trgovinu i da predaju svaki sanduk opijuma što posjeduju. Kineska mornarica je okružila britanske brodove koji su krijumčarili opijum, prekidajući im također opskrbu hrane, dok je Lin zabranio svim strancima da napuste Kanton sve dok ne predaju sav opijum. Rat je završen 1842. godine, sporazumom u Nankingu. Britanci su dobili Hong Kong i pet novih luka je otvoreno za trgovinu sa strancima. Kina je morala platiti veliku ratnu odštetu za kompenzaciju uzetog opijuma. Sporazum u Nankingu obilježio je to razdoblje kao "razdoblje poraza i sramote." Drugi opijumski rat, poznat kao i Rat "Strijele" (Arrow war), se može gledati kao nastavak Prvog rata. Vrhunac tenzija je postignut 1856., kada su kineski časnici uhitili 12 članova posade *Arrow*, kineske jedrilice pod britanskom zastavom, pod optužbom da su umiješani u gusarstvo i krijumčarenje. Britanci su tražili oslobađanje posade, koristeći neravnopravne ugovore kao pravnu osnovu za taj zahtjev. Sporazumom iz Tientsina 1858., a onda i Pekinškom konvencijom 1860., Kina je prisiljena na još gore i sramotnije uvjete, legalizirajući trgovinu opijumom.

Direktna posljedica Opijumskih ratova je bila reorganizacija kineskih odnosa sa Zapadom temeljem sporazuma sa kojima su završeni. Međutim, ratovi su imali dugogodišnje posljedice, u smislu slabljenja Carstva, premještanja tradicionalne ekonomije i stvaranja raznih pokreta za obnovu Carstva. Također je važno je naglasiti da nisu svi u Britaniji podržavali trgovinu opijumom u Kini. U stvari, članovi britanske javnosti i medija, kao i američka javnost i mediji, izrazili su bijes zbog podrške svojih zemalja trgovini opijumom.

Nakon ovih uvida, problem opijuma u Kini u 19. stoljeću djeluje kao glavni pokretač sukoba, nemira i ratova. Smatram da je to je zapravo točan ali ne potpun odgovor. Naime, problem opijuma je samo površinski, s tim se pojmom označava ovo krizno razdoblje. Opijum je samo jedan od mnogih potencijalnih pokretača neizbježnog rata koji je zapravo rat za neovisnost Kine od zapadnih sila. Opijum je zapravo bio pokretač modernizacije jer je očito da Carstvo nije moglo pratiti svijet sa svojim tradicionalnim ali zastarijelim sistemom, ne samo u vojno-tehnološkom smislu nego i administrativno-političkom. Glavni pokazatelji toga su neprestane pobune, glad i nezadovoljstvo naroda prema Qing dinastiji. Sama činjenica, da je u 14 godina trajanja Taiping pobune stradalo 20 milijuna ljudi, govori da najveći problemi Kine dolaze iz nje same a ne od stranaca. Ovisnost Kineza o drogi, pa i sami Opijumski ratovi, iako potpuno uzrokovani od strane britanskih pokvarenih, “žohara u odijelu” koji su uvidjeli savršenu priliku za utaživanjem svoje “gladi” preko ovisnosti i nevolja vojno inferiornijeg naroda, nisu ni približno uzrokovali toliko problema i smrti Kineza koliko Kinezi sami. Potreba za modernizacijom postajala je sve veća briga za Carstvo jer je povjerenje naroda u Qing dinastiju opadalo. Pobune i stalni sukobi uništavali su Carstvo dio po dio, sve do njegovog pada 1911. Današnja Kina se neprestano modernizira, reformira i preuzima sve veću ulogu u geopolitici. Izrasla je u super silu na koju je uvelike utjecala njezina povijest i identitet, koji su započeli Opijumskim ratovima.

7. LITERATURA

7.1. Knjige

Karsh, Jason A., *The Root of the Opium War: Mismanagement in the Aftermath of the British East India Company's Loss of its Monopoly in 1834*, University of Pennsylvania, 2008.

Hanes III, W. Travis, Sanello, Frank, *The Opium Wars: The Addiction of One Empire and the Corruption of Another*, Sourcebooks Inc. Naperville, Illinois, 2004.

Ward, Peter Fay, *Opium War, 1840-1842 - Barbarians in the Celestial Empire in the Early Part of the Nineteenth Century and the War by Which They Forced Her Gates*, The University of North Carolina Press, 1975.

Waley, Arthur, *The Opium War Through Chinese Eyes*, Routledge, 2005.

Lovell, Julia, *The Opium War - Drugs, Dreams and the Making of China*, Picador, 2011.

Polachek, James M., *The Inner Opium War*, The Council On East Asian Studies, Harvard University, 1992.

Chesneaux, Jean, Marianne Bastic, Marie-Claire Bergère, *China from the Opium War to the 1911 Revolution*, New York: Pantheon Asia Library, 1976.

Tsang, Steve, *A Modern History of Hong Kong*, I.B. Tauris, 2004.

Wong, J.Y., *Deadly Dreams - Opium, Imperialism and the Arrow War (1856-1860) in China*, Cambridge University Press, 1998.

Ahmad, Diana L., *The Opium Debate And Chinese Exclusion Laws In The Nineteenth-Century American West*, University of Nevada Press, 2007.

7.2. Znanstveni članci

Perdue, Peter C., *Rise & Fall of the Canton Trade System I – China in the World (1700-1860s)*, MIT Visualizing Cultures, 2009.

Perdue, Peter C., *The First Opium War: the Anglo-Chinese war of 1839-42*, 2010

Stamenković, Mihajlo, *Kina i opijumski ratovi u Kapitalu*, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu, 2019.

Derks, Hans, „The Southeast Asian Context, The Assault on the East, ca. 1600-1950”, *History of the Opium Problem*, Brill, 2012.

Derks, Hans, „Blaming the Chinese victims, The Assault on the East, ca. 1600-1950”, *History of the Opium Problem*, Brill, 2012.

Greenberg, Michael, *British Trade and the Opening of China 1800-42*, Cambridge University Press, 2011.

Cassan, Benjamin, *William Jardine: Architect of the First Opium War*, Eastern Illinois University Department of History, 2005.

Hayes, Jack, *The Opium Wars in China*, Asia Pacific Foundation of Canada.

Leibo, Steven A., *Not so calm an administration: The Anglo-French Occupation of Canton, 1858-1861*, Journal of the Royal Asiatic Society Hong Kong Branch, 1988.

Li, Lillian M., *The Garden of Perfect Brightness III: Destruction, Looting and Memory (1860-present)*, MIT Visualizing Cultures, 2012.

SAŽETAK

Opijumski ratovi

Opijumski ratovi sredinom 19. stoljeća su bili kritični događaji u modernoj kineskoj povijesti. U Prvom opijumskom ratu su se sukobili Kina i Velika Britanija od 1839. do 1842. godine. U Drugom opijumskom ratu, od 1856. do 1860. oslabljena Kina se borila protiv Velike Britanije i Francuske. Kina je izgubila oba rata. Uvjeti poraza su bili dosta teški i sramotni. Kina je morala predati Hong Kong Britancima, otvoriti nove luke za trgovinu sa strancima i dati im posebna prava trgovine unutar tih luka. Uz to, kineska vlada mogla je samo promatrati kako se britanska trgovina opijumom povećava, stvarajući još više ovisnika. Britanci su to učinili u ime slobodne trgovine bez obzira na posljedice kineske vlade i kineskog naroda.

Ključne riječi: opijumski ratovi, Kina, Britanija, trgovina opijumom

ABSTRACT

The Opium Wars

The Opium Wars in the mid 19th century were a series of critical events in the Chinese modern history. The First Opium war was fought between China and Great Britain from 1839. to 1842. In the Second Opium War, which lasted from 1856. to 1860., China had fought both the Great Britain and France. China lost both wars. The terms of its defeat were both hard and humiliating. China had to hand over Hong Kong to the British, open new ports for trading with the foreigners and give them special rights of sales when operating in those new ports. Also, Chinese government could only watch as the British sales of opium increases, creating more addicts. The British did it in the name of the free trade, without regard to the Chinese government and the Chinese people.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja JOSIP ČULE, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja SVEUČILIŠNI PRVOSTUPNIK POUČAVATI, izjavljujem da je ovaj završni/diplomski rad rezultat isključivo mogega rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i literatura. Izjavljujem da ni jedan dio završnoga/diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, stoga ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnoga/diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 28.9.2020.

Potpis

**IZJAVA O POHRANI ZAVRŠNOGA/DIPLOMSKOGA RADA (PODCRTAJTE
ODGOVARAJUĆE) U DIGITALNI REPOZITORIJ FILOZOFSKOGA FAKULTETA U
SPLITU**

Student/Studentica: Josip Čule

Naslov rada: Opijumski ratovi

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Povijest

Vrsta rada: Završni rad

Mentor/Mentorica rada (akad. stupanj i zvanje, ime i prezime): dr. sc. Josip Vrandečić

Sumentor/Sumentorica rada (akad. stupanj i zvanje, ime i prezime):

Članovi Povjerenstva (akad. stupanj i zvanje, ime i prezime): dr. sc. Marko Trogrlić, doc. dr. sc. Marko Rimac

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanoga završnoga/diplomskega rada (zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice potpuno odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama *Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju*, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude:

- a) u otvorenom pristupu
- b) dostupan studentima i djelatnicima FFST-a
- c) dostupan široj javnosti, ali nakon proteka 6 mjeseci / 12 mjeseci / 24 mjeseca (zaokružite odgovarajući broj mjeseci).

(zaokružite odgovarajuće)

U slučaju potrebe (dodatnoga) ograničavanja pristupa Vašemu ocjenskomu radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnomu tijelu u ustanovi.

Mjesto, nadnevak: 28. 9. 2020., SPLIT

Potpis studenta/studentice: *Josip Čule*